

Operacija „Oluja” u radovima američkih i britanskih autora

ANDRIJANA PERKOVIĆ PALOŠ
Split, Republika Hrvatska

U radu se razmatraju radovi pojedinih američkih i britanskih autora o vojno-redarstvenoj operaciji „Oluja” napisanih 1990-ih i u prvom desetljeću 2000-ih. Pogled na „Oluju” većine autora koji će biti zastupljeni u ovom radu prilično je površan i pojednostavljen. Ne zadiru u dubinu problema hrvatsko-srpskih odnosa i političkih okolnosti provođenja „Oluje”, a nezanemariv dio njih izjednačuje hrvatsku oslobodilačku operaciju s etničkim čišćenjem.

Cljučne riječi: operacija „Oluja”; Tuđman; etničko čišćenje; američki i britanski autori

Operacija „Oluja”

Godina 1995. svakako je prekretnica Domovinskoga rata. Te je godine Hrvatska vojska vojno-redarstvenim operacijama „Bljesak” i „Oluja” oslobodila znatne dijelove hrvatskoga državnog teritorija koji su se do tada nalazili pod okupacijom Republike Srpske Krajine (RSK/Krajina) pod vodstvom pobunjenih Srba. U operaciji „Bljesak” u svibnju oslobođena je zapadna Slavonija, a u kolovozu su operacijom „Oluja” oslobođeni sjeverna Dalmacija s Kninom, Lika, Kordun i Banovina. Izvan ingerencije Republike Hrvatske ostali su istočna Slavonija, Baranja i zapadni Srijem, što joj je vraćeno mirnom reintegracijom 1998. godine. Važnost „Oluje” očituje se u tome što je oslobodila sjedište srpskoga pobunjeničkog vodstva i omogućila privođenje kraju četverogodišnjega rata u Republici Hrvatskoj.

„Oluju” možemo smatrati ishodom prethodnih vojnih operacija Hrvatske vojske, koje su postupno oslobađale dijelove zaposjednutoga hrvatskog teritorija, ali i neuspješnih pregovora koji su se odvijali između hrvatskoga i srbijanskoga državnog vrha te vodstva RSK-a uz posredovanje međunarodne zajednice. Nakon dugotrajnih neuspjelih pregovora sa srpskim pobunjeničkim

vodstvom, koje je uporno odbijalo sve prijedloge međunarodne zajednice, a procijenivši da će imati barem prešutno odobrenje Sjedinjenih Američkih Država (SAD) i Njemačke, hrvatsko državno vodstvo na čelu s Franjom Tuđmanom odlučilo se za vojnu opciju. U samo četiri dana početkom kolovoza 1995. Hrvatska je vojska oslobodila sjedište srpskih pobunjenika, grad Knin, i najveći dio okupiranoga hrvatskog teritorija.

Operacija "Oluja" izazvala je i brojne kontroverzije. Tijekom i nakon nje značajan broj Srba iselio se iz Krajine prema Republici Srpskoj i Srbiji. Podaci o broju iseljenoga stanovništva variraju – prema hrvatskim izvorima, iz Hrvatske je otišlo oko 90 000 Srba, u izvorima UN-a stoji brojka od oko 150 000, a prema srpskim izvorima brojka doseže od 200 000 do 300 000.¹ Nakon "Oluje" događala su se ubojstva srpskih civila te pljačke i paljenja srpskih kuća. Takva pojedinačna djela možemo smatrati posljedicom agresije na Hrvatsku, u kojoj su narušeni hrvatsko-srpski odnosi i, slijedom toga, želje za osvetom. Neki pak iseljavanje srpskoga stanovništva iz Hrvatske smatraju etničkim čišćenjem.² Pojam etničko čišćenje, koji je u službenu uporabu uveden 1990-ih, označuje pokušaj stvaranja nacionalno odnosno etnički homogenog područja ne samo masovnim ubijanjem određene skupine ljudi nego i njihovom deportacijom, odnosno prisilnim premještanjem s jednoga područja na drugo.³ No brojni izvori u posjedu nekih hrvatskih povjesničara i recentna saznanja hrvatske historiografije dokazuju da Hrvatska nije počinila niti je namjeravala počinuti etničko čišćenje nad Srbima.⁴

¹ Ante Nazor, *Velikosrpska agresija na Hrvatsku 1990-ih = Greater-Serbian Aggression on Croatia in the 90s* (Zagreb: Hrvatski memorijalno-dokumentacijski centar Domovinskog rata, 2011), 265.

² Organizacije poput Documente u Hrvatskoj i neki utjecajni pojedinci tvrde da je "Olujom" počinjeno etničko čišćenje, tj. plansko i sustavno protjerivanje Srba iz Hrvatske. Vidi: Svetozar Livada, *Etničko čišćenje: ozakonjeni zločin stoljeća* (Zagreb: Euroknjiga, 2006); Jelena Đokić Jović, Marko Sjekavica, "Osvrt na presudu MSKJ-a u predmetu protiv Gotovine i dr. (s obzirom na utvrđivanje činjeničnog konteksta događaja te jedinstvenu sudsku interpretaciju u stvarnoj primjeni međunarodnog humanitarnog prava)", 3. 8. 2012., pristup ostvaren 3. 9. 2015., http://www.documenta.hr/assets/files/objave/2012%2008/2012.08.03_osvrt.pdf; M. L., "Pupovac o Oluji: 'Hrvatska nije imala pravo na etničko čišćenje Srba!'", *Index* (Zagreb), on-line izdanje, 6. 8. 2013., pristup ostvaren 31. 8. 2015., <http://www.index.hr/vijesti/clanak/pupovac-o-oluji-hrvatska-nije-imala-pravo-na-etnicko-ciscenje-srba/693302.aspx>.

³ George J. Andreopoulos, "Ethnic cleansing", u: *Encyclopædia Britannica* (on-line), pristup ostvaren 13. 9. 2015., <http://www.britannica.com/topic/ethnic-cleansing>; "Etničko čišćenje", u: *Hrvatska enciklopedija* (on-line), Leksikografski zavod "Miroslav Krleža", pristup ostvaren 13. 10. 2015., <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=18522#top>.

⁴ Vidi: Nikica Barić, *Srpska pobuna u Hrvatskoj 1990.-1995.* (Zagreb: Golden-marketing – Tehnička knjiga, 2005); Nikica Barić, "Je li 1995. godine Hrvatska počinila etničko čišćenje Srba?", *Časopis za suvremenu povijest* 36 (2004), br. 2: 441-461, pristup ostvaren 1. 9. 2015., http://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=1466; Davor Marijan, *Oluja* (Zagreb: Hrvatski memorijalno-dokumentacijski centar Domovinskog rata, 2007), dostupno u elektroničkom obliku na engleskom jeziku preko poveznice http://centardomovinskograta.hr/pdf/izdanja2/1-400_engleski_oluja_final_25_05_10-opt.pdf.

Iseljavanje Srba započelo je i prije početka "Oluje", a evakuaciju je organiziralo vodstvo RSK-a.⁵ Izvori pokazuju da znatan dio Srba nije imao nikakvu namjeru ostati u Hrvatskoj te da nije želio suživot s Hrvatima.⁶ Za trajanja "Oluje" Tuđman je javno pozvao Srbe koji nisu počinili ratne zločine da ostanu u Hrvatskoj, jamčeći im građanska prava, na što se najveći dio njih oglasio.⁷ Da bi se izbjegle žrtve s hrvatske strane, ali i srpskih civila, hrvatsko vodstvo ostavilo je otvorenim dva smjera povlačenja prema Bosni: na sjeveru preko Dvora na Uni i na jugu preko Srba.⁸ Nakon uspjeha u "Oluji", koja je pokazala hrvatsku vojnu moć, Tuđman se ipak odlučio za mirnu reintegraciju, što je, uostalom, omogućilo ostanak srpskoga stanovništva na području istočne Slavonije, Baranje i zapadnoga Srijema.

Metodologija radova o raspadu Jugoslavije i ratu u Hrvatskoj

Domovinski rat i rat u Bosni i Hercegovini u sklopu raspada Jugoslavije, kao prvi oružani sukobi u Europi nakon Drugoga svjetskog rata, izazvali su zanimanje međunarodne javnosti, koja je događaje na prostoru bivše Jugoslavije znatnim dijelom pratila preko televizijskih ekrana. Od 1990-ih do danas napisano je dosta znanstvenih i publicističkih radova o raspadu Jugoslavije i ratu u Hrvatskoj.⁹ Strani političari i državnici koji su odigrali određenu ulogu na političkom i diplomatskom polju raspada Jugoslavije i mirovnih pregovora među zaraćenim stranama također su ostavili svoja svjedočanstva, koja su imala značajan odjek u stranoj javnosti.¹⁰ Dio radova nastao još tijekom rata snažno je utjecao čak i na politiku zemalja engleskoga govornog područja. Ogladni je

⁵ Vidi: Marijan, *Oluja*, Prilog III, Evakuacija stanovništva s okupiranog teritorija Hrvatske prije i tijekom "Oluje", 327-375.

⁶ Barić, *Srpska pobuna*, 535-542.

⁷ Hina, "Odlučni u prekidanju patnji Hrvata, jamčimo vam sva prava", *Slobodna Dalmacija* (Split), 5. 8. 1995., 2; Marijan, *Oluja*, 142-143.

⁸ Barić, *Srpska pobuna*, 555.

⁹ Od brojnih radova te tematike izdvajam: Tim Judah, *The Serbs: history, myth and the destruction of Yugoslavia* (New Haven: Yale University Press, 2000); Branka Magaš, Ivo Žanić, *Rat u Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini 1991.-1995.* (Zagreb; Sarajevo: Naklada Jesenski i Turk; Dani, 1999) – knjiga je rezultat okrugloga stola "Rat u Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini 1991.-1995." održanog u Budimpešti 25.-27. rujna 1998., na kojem su bili zastupljeni hrvatski i strani autori; Norman M. Naimark, Holly Case, ur., *Jugoslavija i njeni povjesničari. Razumijevanje balkanskih ratova 1990-ih*, prev. Krešimir Krnic et al. (Zagreb: Srednja Europa, 2005) – knjizi je prethodio simpozij na Stanfordu 2000., na kojem su sudjelovali strani znanstvenici; Laura Silber, Allan Little, *Smrt Jugoslavije*, prev. Anka Katušić-Balen (Opatija: "Otokar Keršovani", 1996); Catherine Sammary, *Yugoslavia Dismembered* (New York: Monthly Review Press, 1995), pristup ostvaren 19. 9. 2015., [https://kok.memoryoftheworld.org/Catherine%20Sammary/Yugoslavia%20Dismembered%20\(20\)/Yugoslavia%20Dismembered%20-%20Catherine%20Sammary.pdf](https://kok.memoryoftheworld.org/Catherine%20Sammary/Yugoslavia%20Dismembered%20(20)/Yugoslavia%20Dismembered%20-%20Catherine%20Sammary.pdf).

¹⁰ Warren Zimmermann, *Origins of a catastrophe: Yugoslavia and its destroyers – America's last ambassador tells what happened and why* (New York: Times Books, 1996); David Owen, *Balkan Odyssey* (London: Victor Gollancz, 1995); Richard Holbrooke, *To end a war* (New York: Random House, 1998).

primjer knjiga američkoga novinara Roberta Kaplana *Balkan Ghosts*, koja je, prema nekim tvrdnjama, utjecala na gledište američkoga predsjednika Clintona o prirodi ratova u Jugoslaviji.¹¹

Američki povjesničar James J. Sadkovich, i sam autor brojnih znanstvenih djela o toj tematici, drži da tekstovi autora o ratovima na području bivše Jugoslavije, bez obzira na to radi li se o znanstvenim tekstovima ili publicistici, imaju brojne nedostatke. Kao jedan od mnogih čimbenika tih nedostataka Sadkovich spominje opću neinformiranost o Jugoslaviji na Zapadu krajem 1980-ih, napominjući da su znanstvenici koji su se bavili Jugoslavijom istraživanja obavljali uglavnom u Beogradu, pri čemu su stekli pozitivnu sliku o Jugoslaviji i Srbiji, a lošu o Hrvatskoj.¹² U određenim se radovima pak ogledaju ideološke osnove bliske srbijanskoj nacionalističkoj propagandi.¹³ Sadkovich nadalje tvrdi da su pristrani i nedovoljno informirani te da se tijekom ratova većina njih služila podacima dobivenima od diplomata, političara te iz djela objavljenih na engleskom, francuskom ili njemačkom jeziku.¹⁴ U takvim pak radovima postoji tendencija da "snažan argument" postane važniji od znanstvenoga pristupa u kojem bi se proučili i analizirali izvori te objasnile uzročno-posljedične veze. Tada, smatra Sadkovich, "prestaje znanost i počinje kreativno pisanje".¹⁵ Nekorištenje izvora, nepoznavanje korijena i složenosti jugoslavenske krize te dubinskih odnosa nacija koje su živjele u Jugoslaviji, a sve to popraćeno eskalacijom nasilja, olakšalo je upadanje u zamku stereotipnoga gledišta i pojednostavljanja stvarnosti. Pokazatelj je široko prihvaćen zaključak da su rat dogovorili predsjednici Hrvatske i Srbije Franjo Tuđman i Slobodan Milošević, što je pak dovelo do relativizacije krivnje, odnosno brisanja razlike između žrtve i agresora.¹⁶ Američki sociolog Thomas Cushman također upozorava na "relativistički stil razmišljanja" raširen na Zapadu još od početka rata na području bivše Jugoslavije, a zastupljen u znanstvenim radovima, na konferencijama i u medijima, pri čemu postoji sklonost označivanja Srba kao žrtava hrvatskoga

¹¹ Naimark, Case, *Jugoslavija i njeni povjesničari*, XI; James J. Sadkovich, "Patriots, Villains, and Franjo Tuđman", *Review of Croatian History* 2 (2006), br. 1: 257-280 (ovdje 254), pristup ostvaren 4. 9. 2015., <http://hrcak.srce.hr/15857>; Sabrina P. Ramet, *Thinking about Yugoslavia: Scholarly Debate about the Yugoslav Breakup and the Wars in Bosnia and Kosovo* (New York: Cambridge University Press, 2005), 3, pristup ostvaren 8. 9. 2015., http://assets.cambridge.org/97805218/51510/excerpt/9780521851510_excerpt.pdf.

¹² James J. Sadkovich, *Tuđman – prva politička biografija* (Zagreb: Večernji posebni proizvodi, 2010), 393.

¹³ Isto, 396; Thomas Cushman, "Response to Hayden and Denich", *Anthropological Theory* 5 (2005), br. 4: 559-564 (ovdje 561), pristup ostvaren 24. 8. 2015., <http://balkanwitness.glypx.com/CushmansResponseAnthroTheory.pdf>.

¹⁴ James J. Sadkovich, "Postmodernističke – teorijom vođene metodologije, Franjo Tuđman, ratovi u bivšoj Jugoslaviji i povijest", prev. Jure Krišto, *Pilar. Časopis za društvene i humanističke studije* 6 (2008), br. 2: 23-43, pristup ostvaren 4. 9. 2015., <http://hrcak.srce.hr/66382>.

¹⁵ Isto, 32.

¹⁶ Američki sveučilišni profesor R. Craig Nation Tuđmana smatra zrcalnim odrazom Miloševića. Vidi: R. Craig Nation, *War in the Balkans, 1991-2002* (2003), 187, pristup ostvaren 30. 7. 2015., <http://www.strategicstudiesinstitute.army.mil/pdf/files/00117.pdf>.

nacionalizma. Nadalje, ne uzima se u obzir kronologija i omjer sukoba, a krivnja se nastoji izjednačiti.¹⁷

Percepcija Tuđmana kao osobe, političara i državnika bitno se odražavala na percepciju mlade hrvatske države, same naravi obrambenoga rata, "Oluje" i položaja srpske nacionalne manjine u Hrvatskoj. Slika o Tuđmanu na Zapadu je, uz poneke iznimke, izrazito negativna. Sadkovich upozorava: "(...) čak i najbolja djela o bivšoj Jugoslaviji bila su sklona prikazati Tuđmana i njegovu vlast u vrlo negativnom svjetlu."¹⁸ Tomu su dijelom doprinijele neke Tuđmanove izjave izvučene iz konteksta i često pogrešno prevedene. Jedna od najpoznatijih zacijelo je ona o nacionalnosti njegove supruge, koja se najčešće donosi u sljedećem obliku: "Neki tvrde da je moja žena Srpkinja, a ja sam sretan da ona nije ni Srpkinja ni Židovka."¹⁹ Strani su autori već iskrivljene izjave upitnoga prijevoda i vjerodostojnosti, poput ove, prihvatili bezrezervno, ne trudeći se doći do originalnoga izvora.²⁰ Njihovim nekritičkim prihvaćanjem i širenjem među novinarima i znanstvenicima o Tuđmanu se veoma brzo stvorila predodžba kao o rasistu i antisemitu, a isticanje te izjave poslužilo je kao svojevrsni dokaz da Tuđman ima negativan stav prema Srbima. Tako skrojeni zaključci potpirivat će tezu o "izbacivanju" Srba iz Hrvatske, odnosno planiranom etničkom čišćenju radi stvaranja nacionalno homogene države. Kreiranjem takve slike o Tuđmanu, ne začuđuje što je nakon odlaska velikoga broja Srba iz Hrvatske 1995. tako lako i brzo isplivala i održala se teza o protjerivanju Srba i stvaranju "etnički čiste" Hrvatske.

"Oluja" u radovima američkih i britanskih autora

Odabrani radovi američkih i britanskih autora koji su pisali o "Oluji" ovdje su podijeljeni u dvije skupine. Prvu čine autori koji smatraju da je "Olujom" počinjeno etničko čišćenje nad Srbima, odnosno prisilna deportacija Srba s ciljem stvaranja etnički homogenog teritorija. Tu možemo ubrojiti Lauru Silber i Allana Littlea, Roberta M. Haydena, Kate Hudson i R. Craiga Nationa. U drugu skupinu, među one koji smatraju da "Olujom" nije počinjeno etničko

¹⁷ Thomas Cushman, "Anthropology and genocide in the Balkans. Analysis of conceptual practices of power", *Anthropological Theory* 4 (2004), br. 1: 5-28 (ovdje 8, 9, 11), pristup ostvaren 24. 8. 2015., <http://balkanwitness.glypx.com/Cushman-AnthroTheory.pdf>.

¹⁸ Sadkovich, *Tuđman*, 395.

¹⁹ Ivo Goldstein, *Hrvatska 1918.-2008.* (Zagreb: Novi Liber, 2008), 761; Ivo Goldstein, *Dva deset godina samostalne Hrvatske* (Zagreb: Novi Liber, 2010), 222. Miroslav Tuđman smatra da je ta izjava bila usmjerena protiv kadrovske politike u komunističkoj Jugoslaviji jer "je biti Hrvat u socijalističkoj Jugoslaviji bio peh" (Miroslav Tuđman, *Programiranje istine. Rasprava o preraspodjelama društvenih zaliha znanja* /Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada, 2012/, 93).

²⁰ Vidi: Michael Mann, *The Dark Side of Democracy. Explaining Ethnic Cleansing* (Cambridge: Cambridge University Press, 2005), 378, pristup ostvaren 29. 8. 2015., http://www.untag-smd.ac.id/files/Perpustakaan_Digital_1/DEMOCRACY%20The%20Dark%20Side%20of%20Democracy%20Explaining%20Ethnic%20Cleansing.pdf; Nation, *War in the Balkans*, 98 (Nation ovdje citira srbijanski list *Politiku*); Silber, Little, *Smrt Jugoslavije*, 75; Sammary, *Yugoslavia Disembered*, 82.

čišćenje, spadaju Sabrina P. Ramet i James J. Sadkovich. O samoj operaciji ne postoji ni jedna izdvojena studija na engleskom jeziku; hrvatska vojna operacija uklopljena je u poduže radove o Jugoslaviji, njezinu raspadu i Domovinskom ratu. Poglavlja o "Oluji" uglavnom su kratka i u većini slučajeva ne tvore zasebnu cjelinu. "Oluja" je uvrštena i u radove u čijem su fokusu istraživanja etnička čišćenja i genocidi u Europi i svijetu.²¹

U razmatranju radova spomenutih autora mogu se uočiti dva osnovna čimbenika koja su formirala njihovo stajalište o toj hrvatskoj vojnoj operaciji. Prvi se odnosi na njihovo poimanje Jugoslavije i njezina raspada, prirodu rata u Hrvatskoj, odnos pobunjenih Srba i Republike Hrvatske, odnosno status Krajine u Hrvatskoj, što je uvelike utjecalo na njihovu percepciju odluke hrvatskoga državnog vrha o započinjanju operacije u kolovozu 1995. godine. Drugi se čimbenik odnosi na posljedice "Oluje" u odnosu na srpsko stanovništvo u Hrvatskoj.

Među najpoznatije radove o raspadu Jugoslavije uopće svakako možemo uvrstiti knjigu *Smrt Jugoslavije* britanskih novinara Laure Silber i Allana Littlea, koja je postala svojevrsni autoritet među novinarima i znanstvenicima engleskoga govornog područja za ovu tematiku.²² U tom se djelu jasno očituje tendencija relativiziranja krivnje za raspad Jugoslavije i izbijanje rata. Iako Silber i Little u toj "jadikovci zbog propale perspektive Jugoslavije" glavnim krivcem za raspad Jugoslavije i izbijanje rata smatraju Miloševića, na Tuđmana gledaju kao na njegova suradnika u podjeli Bosne i Hercegovine.²³ Tuđmanovu sukrivnju za izbijanje rata autori vide u položaju Srba u Hrvatskoj nakon demokratskih promjena. Silber i Little zaključili su da su Srbe, za koje tvrde da su u komunističkoj Jugoslaviji bili konstitutivan narod, nove hrvatske vlasti jednostavno "izbacile iz Ustava" da bi se postigla "etnička ekskluzivnost" Hrvatske.²⁴ Osim toga, Tuđmanu zamjeraju uvođenje hrvatskoga povijesnog grba u službenu uporabu, čime je pokazao "neosjetljivost za legitimne strepnje Srba", što je pak njih još jače odgurnulo prema ekstremizmu.²⁵ Za navedene

²¹ Vidi: Mann, *The Dark Side of Democracy*, 405, 424; Paul Mojzes, "Ethnic Cleansing in the Balkans. Why did it happen and could it happen again?", *Cicero Foundation Great Debate Paper* 13 (2013), br. 4, pristup ostvaren 8. 9. 2015., http://www.cicerofoundation.org/lectures/Paul_Mojzes_Ethnic_Cleansing_In_The_Balkans.pdf. Mojzes smatra da je masovni odlazak Srba iz Hrvatske poprimio genocidne razmjere. Marko Attila Hoare, *Genocide in the former Yugoslavia from the 1940s to the 1990s*, Working Paper Series No. 4 (London, Kingston University, 2007), pristup ostvaren 2. 9. 2015., <http://eprints.kingston.ac.uk/5536/1/Hoare-M-5536.pdf>. Hoare tvrdi da je Beograd uz pomoć Zagreba organizirao masovni odlazak Srba, pri čemu su jedini izvor kojim se koristi memoari Milisava Sekulića (*Isto*, 15); Robert H. Whealey, "Critique of the Concept of 'Ethnic Cleansing': The case of Yugoslavia", u: *Ethnic Cleansing in Twentieth-Century Europe*, ur. Steven Béla Várdy i T. Hunt Tooley (New York: Columbia University Press, 2003), 428-437, pristup ostvaren 15. 9. 2015., <http://www.hungarianhistory.com/lib/vardy/vardy.pdf>.

²² Laura Silber bila je dopisnica *Financial Timesa* za Balkan, a Allan Little dopisnik za BBC. Njihovom su se knjigom služili i hrvatski povjesničari. Spomenuti autori bili su suradnici na poznatoj dokumentarnoj seriji BBC-ja *Smrt Jugoslavije* u šest nastavaka.

²³ Silber, Little, *Smrt Jugoslavije*, 8-9, 123.

²⁴ *Isto*, 88.

²⁵ *Isto*.

teze autori međutim ne iznose dokaze. Na tijesnu bliskost njihovih stajališta s na Zapadu raširenim i općeprihvaćenim mišljenjem o "drevnoj etničkoj mržnji balkanskih plemena" upućuje sljedeća rečenica: "Rat se poveo s ciljem etničke podjele; i rat se mogao završiti samo onda kad se taj cilj postigne."²⁶ Poglavlje o "Oluji" Silber i Little započinju ovim kratkim odlomkom:

Hrvatski vojnici nehajno robe trgovinu živežnih namirnica, dvije starice grabe par naočala kroz razbijeni izlog dućana, a odlutala stoka besciljno tuma-
ra ulicama Knina, glavnoga grada samozvane Republike Srpske Krajine, koji je pao 5. kolovoza. Danima je vladala euforija Hrvatskom. Pijući pivo i dižući dva prsta u znak pobjede, vojnici šetaju između izgorjelih karoserija vozila, dječjih bicikla i pseće strvine. Nije se gubilo vrijeme. Zidovi su već prekriveni posterima Franje Tuđmana što ushićeno diže ruke navrh stare kninske tvrđave, a ispod njega potpis: "čovjek koji pobjeđuje".²⁷

Ovako slikovit i dramatičan uvod u poglavlje o hrvatskoj vojno-redarstvenoj operaciji jasan je pokazatelj nastavka spomenutoga poglavlja, u kojem je ustvrđeno da se dogodila "službeno dopuštena kampanja paljenja i pljačkanja u kojoj je stradalo više od 20.000 kuća u vlasništvu Srba".²⁸ U fokusu njihova pisanja sudbina je krajiških Srba. Smatraju da je strah srpskoga stanovništva u Krajini od hrvatske vlasti bio opravdan te da hrvatsko vodstvo nije bilo iskreno u svojem pozivu Srbima da ostanu u Hrvatskoj. Neke rečenice nedvojbeno pokazuju da se autori nisu služili izvorima nego pretpostavkama. Pozivi hrvatske vlasti, prema Silber i Littleu, odaslani su u prvom redu "radi svjetske javnosti" i "ti pozivi nisu mogli zamagliti istinsku težnju hrvatske vlasti da Srbe posve istjera iz Hrvatske i Hrvatima iz drugih krajeva naseli zemlju na kojoj su Srbi živjeli stoljećima".²⁹ Za Tuđmana tvrde da nikada nije pokušao pridobiti Srbe u Hrvatskoj, optužujući ga da je srpsku manjinu u Hrvatskoj želio svesti "na brojem sićušnu i nemoćnu skupinu".³⁰ Iseljavanje Srba iz Krajine nazivaju "najvećom pojedinačnom prisilnom seobom stanovništva u Europi od završetka Drugog svjetskog rata", koja je provedena u organizaciji srpskoga krajiškog vodstva.³¹ Pišući da je Hrvatska izvela "svoj munjeviti rat protiv krajiških Srba", Silber i Little optužili su Tuđmana i Miloševića za "prisilnu seobu stotina tisuća ljudi".³² Na taj su način još jednom izjednačili hrvatskoga i srbijanskoga predsjednika i njihove politike. Njihove su se teze nesumnjivo odrazile na radove kasnijih autora.

Tuđmanove knjige *Nacionalno pitanje u suvremenoj Europi* i *Bespuća povijesne zbiljnosti* poslužile su američkom profesoru antropologije, prava i politike Robertu M. Haydenu da 1993. ustvrdi da Tuđman, želeći stvoriti

²⁶ Isto, 371.

²⁷ Isto, 347.

²⁸ Isto, 355.

²⁹ Isto, 350.

³⁰ Isto, 371.

³¹ Isto, 352.

³² Isto, 362.

nacionalnu državu na dvama principima – nepovredivim granicama i homogenoj populaciji – djela etničkoga čišćenja poput istjerivanja, istrebljenja ili preobraćenja, iako ih ne odobrava, smatra nečim neizbježnim.³³ U kasnijim radovima koji su nastali nakon "Oluje", u kojima razmatra teoriju i praksu etničkoga čišćenja, Hayden ustrajno zastupa stajalište da su Srbi bili kontinuirano diskriminirani u Hrvatskoj nakon dolaska na vlast Hrvatske demokratske zajednice i Tuđmana, što je eskalaciju doživjelo 1995. godine. Tako tvrdi da Hrvatska nije zadovoljila međunarodne standarde vezane za prava nacionalnih manjina, zbog čega je većina Srba morala napustiti Hrvatsku.³⁴ Hayden sudbinu Srba u Hrvatskoj promatra odvojeno od onodobnih okolnosti te ih prikazuje kao najveće, odnosno jedine žrtve u Hrvatskoj. Kaže da je od 1991. do 1995. iz Hrvatske "bilo prisiljeno" otići oko 85% Srba, pri čemu se referira na beogradski tjednik *Vreme*.³⁵ Iz njegova se pisanja stječe dojam da je zapravo Hrvatska počinila agresiju nad Srbima u Hrvatskoj, a autor pritom uopće ne spominje agresiju na Hrvatsku, masovna ubojstva hrvatskoga i ostaloga nesrpskog stanovništva te razaranje hrvatskih gradova, sela i materijalne kulturne baštine. Njegova se interpretacija položaja Srba u Hrvatskoj i njihovih prava koja su proizlazila iz jugoslavenskoga ustava potpuno poklapa s interpretacijom srbijanskoga vodstva u vrijeme raspada Jugoslavije. Osvrćući se na jugoslavenski Ustav iz 1974., Hayden tvrdi da pravo na samoopredjeljenje i odcjepljenje nisu imale republike nego narodi, u etničkom smislu.³⁶ Zastupa stajalište o legitimnosti RSK-a i upozorava da je, iako nije međunarodno priznat, imao određene značajke države, pri čemu ga uspoređuje s Hrvatskom i Slovenijom.³⁷ Potom upozorava da ta "regija nikad nije bila pod kontrolom hrvatske Vlade koja se odvojila od Jugoslavije"³⁸ Očito je da Hayden stavljanje područja Krajine pod kontrolu hrvatske vlasti ne smatra vraćanjem ili oslobađanjem teritorija nego napadom, odnosno agresijom. Tako donosi da je u "Oluji" protjerano oko 200 000 Srba, što smatra najvećim etničkim čišćenjem u ratovima na području bivše Jugoslavije, te kritizira države članice Europske unije što nisu povukle svoje veleposlanike u znak prosvjeda protiv "protjerivanja" Srba.³⁹ Pritom ne iznosi okolnosti odlaska Srba iz Krajine niti se služi izvorima. Može se zaključiti da Hayden

³³ Robert M. Hayden, "Constitutional Nationalism in the Formerly Yugoslav Republics" (1993), 18, pristup ostvaren 12. 6. 2015., <https://www.ucis.pitt.edu/nceer/pre1998/1993-807-20-4-Hayden.pdf>.

³⁴ Robert M. Hayden, "Schindler's Fate: Genocide, Ethnic Cleansing, and Population Transfers", *Slavic Review* 55 (1996), br. 4: 727-748 (ovdje 737), pristup ostvaren 13. 9. 2015., http://www.jstor.org/stable/2501233?seq=1#page_scan_tab_contents; Robert M. Hayden, "Imagined Communities and Real Victims; Self-Determination and Ethnic Cleansing in Yugoslavia", *American Ethnologist* 23 (1996), br. 4: 783-801, pristup ostvaren 2. 9. 2015., <https://is.muni.cz/el/1490/podzim2014/CZS05/re/Hayden-Imagined-Communities-Real-Victims-AE-1996.pdf>.

³⁵ Hayden, "Imagined Communities", 795.

³⁶ Hayden, "Schindler's Fate", 737.

³⁷ Hayden, "Imagined Communities", 791.

³⁸ Hayden, "Schindler's Fate", 737.

³⁹ Hayden, "Imagined Communities", 795.

na "Oluju" gleda kao na prirodan nastavak i vrhunac hrvatskoga zlostavljanja i protjerivanja Srba iz Hrvatske te uspoređuje 1995. u Hrvatskoj sa 1945. u Poljskoj i Čehoslovačkoj, iz kojih su protjerane ogromne skupine Nijemaca, što je rezultiralo etnički čistom Poljskom i Čehoslovačkom. Tvrdi da je Hrvatska za "protjerivanje Srba" dobila političku potporu SAD-a, pri čemu se osvrće na izjavu američkoga veleposlanika u Hrvatskoj Petera Galbraitha, koji ne smatra da je Hrvatska operacijom "Oluja" počinila etničko čišćenje, nego je napravila "pozitivan korak u rješavanju jugoslavenskih konflikata"⁴⁰. Hayden na kraju opet povezuje 1945. i 1995., uz pomalo ogorčen zaključak da je fenomen etničkoga čišćenja u Europi politički prihvatljiv s obzirom na to da "protjerivanje očito može biti legitimno sredstvo u rješavanju problema nacionalnih manjina"⁴¹.

Slično stajalište o "Oluji" i položaju Srba u Hrvatskoj kao spomenuti autori iskazuje britanska politologinja i političarka krajnje ljevice Kate Hudson u knjizi *Breaking the South Slav Dream. The Rise and Fall of Yugoslavia* iz 2003. godine. Upravo kao i Hayden, Hudson drži da je odluka dijela Srba o odcjepljenju od Hrvatske i ostanku u Jugoslaviji bila njihovo pravo zajamčeno jugoslavenskim ustavom, jer se pravo odcjepljenja nije odnosilo na republike nego na narode u Jugoslaviji.⁴² Za produblivanje jugoslavenske krize ona krivi isključivo Tuđmana.⁴³ Ideološko polazište knjige i pristranost očituju se u izabiranju i isticanju podataka koji će potvrditi njezinu tezu, istodobno zanemarujući sve što bi moglo biti u suprotnosti s njom. Hudson tvrdi da je upravo Tuđman "bojkotirao" sastanke Predsjedništva Jugoslavije u srpnju 1991. i optužuje ga da je prekinuo sve odnose sa Srbijom u kolovozu.⁴⁴ Pritom ne spominje oružanu pobunu Srba u Hrvatskoj i agresiju Srbije, Crne Gore i Jugoslavenske narodne armije (JNA), a istovremeno JNA i pobunjene Srbe u Hrvatskoj doživljava kao žrtve hrvatske politike.⁴⁵ Nepoznavanje osnovne faktografije, kronologije i uzročno-posljedičnih veza, osim izrazitom pristranošću, dijelom se može objasniti siromašnim izborom literature i gotovo nekorištenjem izvora. Autorica se najčešće referira na strane autore. Djela suvremene hrvatske historiografije i memoari pojedinih hrvatskih političara kao i hrvatski tisak ne mogu se naći u njezinoj bibliografiji.⁴⁶ Nekritično prijanjanje uz srbijansku stranu ovu knjigu nedvojbeno svrstava u same temelje ideologiziranih radova o ratovima na području bivše Jugoslavije. Autorica je uvjerena da je

⁴⁰ *Isto*, 796-797; Hayden, "Schindler's Fate", 737.

⁴¹ Hayden, "Schindler's Fate", 737.

⁴² Kate Hudson, *Breaking a South Slav Dream. The Rise and Fall of Yugoslavia* (London: Sterling, Pluto Press, 2003), 90, pristup ostvaren 11. 7. 2015., https://athens.indymedia.org/media/old/breaking_the_south_slav_dream_the_rise_and_fall_of_yugoslavia.pdf.

⁴³ *Isto*, 74.

⁴⁴ *Isto*, 92.

⁴⁵ *Isto*, 93-94. Hudson iznosi grotesknu tvrdnju prema kojoj je hrvatska vlast "dramatizirala" te čak i isprovocirala napade JNA na Vukovar i Dubrovnik, referirajući se na engleskoga sociologa Adama Burgessa (*Isto*, 97).

⁴⁶ *Isto*, 175-178.

hrvatska vlast ugnjetavala Srbe, koji su, jugoslavenskim ustavom zajamčeno, imali pravo odvajanja od Hrvatske i ostanka u Jugoslaviji. Prema tome, može se zaključiti da ne smatra da je Hrvatska u "Oluji" oslobađala svoj teritorij; upravo suprotno, napadala je Krajinu. To se očituje i u terminologiji kojom se služi. Tako tvrdi da je tijekom operacije "Bljesak" Hrvatska vojska "napala srpsku zajednicu u zapadnoj Slavoniji" te da su Hrvati taj teritorij proglasili "oslobođenim".⁴⁷ O samoj "Oluji" autorica je napisala tek nekoliko redaka. Tvrdi da je Hrvatska "napala srpsku Krajinu i okupirala teritorij", pri čemu je 300 000 Srba izbjeglo u Jugoslaviju u "najvećem etničkom čišćenju cijelog razdoblja raspada Jugoslavije".⁴⁸ Hudson za tu brojku nije navela izvor niti je odredila uzroke i opisala okolnosti odlaska Srba iz Hrvatske. Iz teksta se može zaključiti da je sam napad Hrvatske vojske uzrokovao etničko čišćenje, a autorica ne spominje nikakve pojedinosti o odlasku Srba. Ne spominjući da je "Olujom" Hrvatska pomogla Bosni i Hercegovini te da je prijašnjim vojnim akcijama zaustavila srpske napade na Bihać, Hudson kaže samo da se kombinacijom operacije "Oluja" i NATO-ova bombardiranja bosanskih Srba željelo "prisiliti" Srbe na sporazum u Daytonu.⁴⁹

Američki povjesničar R. Craig Nation, profesor vojne strategije na U.S. Army War Collegeu, u svojoj knjizi *War in the Balkans 1991-2002*, također iz 2003., zastupa slične teze kao Hudson. Iz njegove karakterizacije Tuđmana kao "zrcalne slike" Miloševića moglo bi se zaključiti da izjednačuje agresora i žrtvu.⁵⁰ Ipak, podjednako kao Hudson, Nation je sa Srbije skinuo krivnju odgovornosti za rat i okupaciju Hrvatske, a istovremeno je Hrvatsku prikazao kao krivca za raspad Jugoslavije i početak rata. Opravdavajući srbijansku politiku, Nation piše da opredjeljenje međunarodne zajednice za "secesiju" Hrvatske i Slovenije srbijanskom vodstvu nije ostavilo drugi izlaz nego da se pobrine za svoje interese, odnosno da se opredijeli za stvaranje Velike Srbije.⁵¹ Autorovo nepoznavanje osnovne faktografije očituje se u njegovu navodu da je u Hrvatskoj prije izbijanja rata živjelo 17% Srba. Nation međutim ne kaže odakle je preuzeo taj podatak.⁵² Kao i Hudson, Nation ne spominje političke okolnosti u kojima je došlo do "Oluje". Pregovore hrvatskoga državnog vrha s vodstvom RSK-a uz posredovanje međunarodne zajednice u predvečerje "Oluje" Nation vidi u prvom redu kao Tuđmanovo kupovanje vremena za posljednje pripreme operacije.⁵³ Propustio je međutim spomenuti brojna prijašnja srpska izigravanja pregovora i spremnost hrvatske strane na kompromise. Odlazak Srba iz

⁴⁷ *Isto*, 119.

⁴⁸ *Isto*, 90, 119.

⁴⁹ *Isto*, 91.

⁵⁰ Nation, *War in the Balkans*, 188.

⁵¹ *Isto*, 102.

⁵² *Isto*, 98.

⁵³ R. Craig Nation, "The Balkan Wars and the International War Convention", u: *Reflections on the Balkan Wars: Ten Years After the Break Up of Yugoslavia*, ur. Jeffrey S. Morton et al. (New York: Palgrave Macmillan, 2004), 155, pristup ostvaren 21. 9. 2015., <http://bookfi.org/book/1202014>.

Krajine Nation naziva "najgorim slučajem etničkog čišćenja u cijelom slijedu jugoslavenskih ratova". Donosi brojku od 180 000 izbjeglih Srba u 40 kilometara dugoj koloni koja je počela s iseljavanjem 3. kolovoza, dakle prije početka hrvatske vojne akcije.⁵⁴ Poput prethodnih autora, Nation nije prikazao kontekst njihova odlaska. Krajnje selektivan izbor informacija kojima bi se potvrdila teza o etničkom čišćenju pokazuje njegov odabir Tuđmanova "sramotnoga govora" u Kninu 26. kolovoza 1995., u kojem se "izrugivao krajiškim Srbima", koji mu je poslužio kao dokaz da je hrvatska vlast protjerala Srbe.⁵⁵ Tuđman je u to vrijeme održao govor i u Karlovcu, u kojem poziva na prekid pljački i paljenja.⁵⁶ Nation, međutim, taj govor nigdje ne navodi.

Jedna od najutjecajnijih autorica o raspadu Jugoslavije i ratovima 1990-ih s engleskoga govornog područja američka je politologinja Sabrina P. Ramet. Autorica je i urednica brojnih knjiga i znanstvenih radova o toj tematici.⁵⁷ Iako se u njezinim radovima očituje pokušaj objektivnog, odnosno nepristranog pisanja – barem u usporedbi s prethodno spomenutim autorima, čiji su radovi nastali na ideološkoj podlozi – svejedno upada u zamke učestale među stranim autorima. Premda jasno razlikuje Tuđmanovu i Miloševićevu politiku⁵⁸, tvrdi primjerice da su "imali slične stavove o Bosni", odnosno da su je željeli podijeliti.⁵⁹ "Oluju", na koju se u svojim radovima osvrće tek usputno, Ramet smatra legitimnom vojnom akcijom. Za razliku od prije spomenutih autora, koji su za hrvatsku vojnu akciju češće rabili termin "zauzimanje", Ramet jasno govori o "oslobađanju" hrvatskoga teritorija koji se nalazio pod srpskom okupacijom.⁶⁰ Unatoč tomu što Srbi kritiziraju "Oluju", hrvatska pozicija zasniva se na činjenici da je na temelju međunarodnoga priznanja unutar postojećih granica srpska okupacija dijelova Republike Hrvatske bila "ilegalna u međunarodnom planu" (istaknula S. R.), što bi značilo da Hrvatska ima legalno pravo poduzeti

⁵⁴ Nation, *War in the Balkans*, 191. Nation je ove podatke preuzeo iz *New York Timesa* (*Isto*, 218).

⁵⁵ *Isto*, 191. Nation iznosi da je Tuđman održao govor 27. kolovoza. Očito je, uostalom, da taj govor nije čuo jer kao izvor navodi talijanskoga novinara Alessandra Marza Magna i njegovu knjigu *La guerra dei dieci anni*.

⁵⁶ Dr. Franjo Tuđman u Karlovcu (26. 8. 1995.), pristup ostvaren 13. 9. 2015., <https://www.youtube.com/watch?v=BDBgdU9mCcA>.

⁵⁷ Ovdje ćemo spomenuti njezinu najpoznatiju knjigu *Balkanski Babilon. Raspad Jugoslavije od Titove smrti do Miloševićeva pada*, prev. Ines Krauth i Gordana Visković (Zagreb: Alinea, 2005) i znanstveni članak "Politics in Croatia since 1990", u: *Croatia since Independence: War, Politics, Society, Foreign Relations*, ur. Sabrina P. Ramet, Konrad Clewig i Reneo Lukić (München: Oldenbourg, 2008), 31-59. Hrvatsko izdanje zbornika objavljeno je 2013. godine.

⁵⁸ Ramet, *Balkanski Babilon*, 203. Na drugom mjestu autorica tvrdi da je Hrvatska vodila obrambeni rat (vidi: Ramet, "Politics in Croatia", 49).

⁵⁹ Ramet, *Balkanski Babilon*, 203. Autorica čak citira beogradsku *Borbu*, prema kojoj je Tuđman izjavio "da će se Hrvatska proširiti na Bosnu i Hercegovinu i anektirati dijelove te republike" (*Isto*, 197). Na drugom mjestu uzima Tuđmanov i Miloševićev susret u Karadorđevu kao neupitan dokaz dogovora o podjeli Bosne, pri čemu se referira samo na izvještaje Stipe Mesića i bosanskohercegovački tjedni list *Dani* (Ramet, "Politics in Croatia", 38).

⁶⁰ Ramet, *Balkanski Babilon*, 271, 272.

vojne akcije radi okončanja okupacije vlastitoga teritorija.⁶¹ Ističe da je hrvatska vlast bila spremna na pregovore s pobunjenim Srbima te pripravna dati brojne ustupke, osim političke autonomije, odnosno onoga što bi naposljetku dovelo do konfederalnoga preustroja Hrvatske. Pobunjeni su Srbi, s druge strane, piše autorica, "uporno odbijali svaki oblik kohabitacije s Hrvatima, čak i u konfederalnoj Hrvatskoj".⁶² Ramet usto shvaća važnost djelovanja Hrvatske vojske za situaciju u Bosni i Hercegovini, ističući da je "Olujom" prekinuta opsada Bihaća.⁶³ Što se tiče masovnoga odlaska dijela srpskoga stanovništva iz Hrvatske, autorica spominje oko 150 000 izbjeglih Srba, pri čemu se referira na kanadski i engleski tisak.⁶⁴ Ne spominje pak pod kojim su okolnostima Srbi napustili Hrvatsku, tj. tko je odgovoran za to. Ramet očito ne smatra da se radi o etničkom čišćenju. To se može zaključiti iz toga što nigdje ne piše tu sintagmu, kao ni pojmove poput "prisilna seoba" ili "protjerivanje", što možemo naći kod prethodnih autora. Radovi Sabine Ramet, unatoč određenim nedostacima, a s obzirom na ostale američke i britanske autore, bez obzira na to radi li se o znanstvenicima ili novinarima, ogledni su primjer pokušaja objektivnog i nepristranog pisanja o raspadu Jugoslavije i ratovima koji su uslijedili. Autorica se u svojim recentnim tekstovima služi memoarima hrvatskih političara, hrvatskim tiskom te najnovijim saznanjima hrvatske historiografije u njihovu originalnom izdanju, budući da poznaje hrvatski i srpski jezik.⁶⁵

James J. Sadkovich autor je impozantnog broja znanstvenih radova o raspadu Jugoslavije i Domovinskom ratu, a osobito o Tuđmanu i njegovoj ulozi u tom turbulentnom razdoblju. Može ga se izdvojiti kao najtemeljitijega autora, odnosno znanstvenika čiji su radovi na najvišoj znanstvenoj razini u usporedbi s prethodnima. Poput njih, Sadkovich se ni u jednom svojem djelu nije posebno bavio "Olujom" – "Oluja" i kontroverzije vezane za nju tvore tek dio širega predmeta istraživanja njegovih radova. U nekim tekstovima on pak kritizira pisanje značajnog broja zapadnih autora, medija i djelovanje Haškoga suda. Sadkovich preispituje široko prihvaćene i stereotipne hipoteze i zaključke, a izvore kritički propituje i analizira. U njegovim je radovima zastupljena široka paleta raznolikih izvora i literature, osobito s hrvatske strane, a upoznat je s najnovijim saznanjima hrvatske historiografije. Sadkovich smatra da je Tuđman pokušao pronaći zajednički jezik sa Srbima, ali nije želio srpskim pobunjenicima ustupiti četvrtinu hrvatskoga teritorija.⁶⁶ Isto tako, Tuđman nije

⁶¹ Ramet, "Politics in Croatia", 40.

⁶² Ramet, *Balkanski Babilon*, 200.

⁶³ *Isto*, 272. Prema najnovijim saznanjima hrvatske historiografije, hrvatskom vojnom akcijom Ljeto 95., kojom su oslobođeni Grahovo i Glamoč, prestala je dugotrajna srpska opsada Bihaća, no Tuđman je naložio sredstvima informiranja da nastave pisati da još uvijek traju srpski napadi na Bihać jer je smatrao da mu treba političko opravdanje za pokretanje nove vojne akcije, tj. "Oluje" (vidi: Barić, *Srpska pobuna*, 514-515).

⁶⁴ Ramet, *Balkanski Babilon*, 272. Gotovo sve podatke o hrvatskim vojno-redarstvenim oslobodilačkim operacijama Ramet je preuzela iz stranoga tiska (*Isto*, 270-273).

⁶⁵ Vidi: Ramet, "Politics in Croatia", 52-57.

⁶⁶ James J. Sadkovich, "Franjo Tuđman i problem stvaranja hrvatske države", *Časopis za su-*

priznao da Krajina ima značajke suverene države, jer bi to značilo priznati legitimnost srpske pobune kao i pripadnost okupiranih područja vodstvu RSK-a, a ne Republici Hrvatskoj. Sadkovich ističe važnost takva Tuđmanova stava, govoreći da je razlika između pobune i revolucije zapravo "razlika između nereda u jednoj državi, koje država rješava policijskom akcijom, i građanskog rata koji predstavlja diplomatski problem koji se rješava vojnim sukobom i sudjelovanjem međunarodne zajednice".⁶⁷ Autor "Oluju" smatra ishodom neuspjeha diplomata i UNPROFOR-a u pregovorima s pobunjenim Srbima.⁶⁸ Zaključuje da su Srbi pobjegli, a ne da su ih hrvatske vlasti protjerale, pri čemu se osvrće na Tuđmanov poziv Srbima da ostanu u Hrvatskoj.⁶⁹ On oštro kritizira izvještavanje medija koji su "navikli na etničko čišćenje pokazali se nesposobnima prepoznati konvencionalnu vojnu operaciju ili razlikovati ratne zločine od genocida".⁷⁰ To bi se možda moglo objasniti brisanjem razlika između žrtve i agresora na Zapadu za cijelo razdoblje ratova na području bivše Jugoslavije.⁷¹ Sadkovich smatra da su brojna izvješća o protjerivanju oko 250 000 Srba u Hrvatskoj tijekom "Oluje" "izvješća bez osnova" unatoč tomu što su ih emitirali utjecajni CNN i slični informativni kanali.⁷² Autor jasno razlikuje pojedinačne ratne zločine koje su počinili pojedinci s hrvatske strane od planiranoga i sustavnoga ubijanja Srba, iako piše da je hrvatska vlast "zanemarivala uznemiravanje Srba u Hrvatskoj".⁷³ Ipak, drži da je Hrvatska vojska nastojala izbjeći ratne zločine sa svoje strane.⁷⁴ Za masovni odlazak Srba iz Hrvatske Sadkovich smatra odgovornim srpsko krajiško vodstvo, a ne hrvatski državni vrh.⁷⁵

Zaključak

Većina radova američkih i britanskih autora tematiku raspada Jugoslavije i Domovinskoga rata razmatra previše površno i pojednostavljeno. Znatan ih je dio napisan na ideološkoj osnovi, pod utjecajem predrasuda o Hrvatskoj i Tuđmanu te njegovu odnosu prema Srbima. To se očituje u raširenoj tezi o etničkom čišćenju a da većina autora pritom ne daje definiciju etničkoga čišćenja

vremenu povijest 40 (2008), br. 1: 177-195 (ovdje 177), pristup ostvaren 4. 9. 2015., http://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=42903.

⁶⁷ *Isto*, 189.

⁶⁸ James J. Sadkovich, *The US Media and Yugoslavia 1991-1995* (Westport: Praeger, 1998), 91, 221.

⁶⁹ *Isto*, 220-221.

⁷⁰ *Isto*, 221. Sadkovich navodi da je američki *Washington Post* optužio Hrvatsku za etničko čišćenje (*Isto*, 223).

⁷¹ *Isto*, 124.

⁷² Sadkovich, *Tuđman*, 394; Sadkovich, *The US Media*, 223.

⁷³ Sadkovich, *The US Media*, 224.

⁷⁴ Sadkovich, *Tuđman*, 394.

⁷⁵ James J. Sadkovich, "Truth, History and International Criminal Tribunal for Yugoslavia", *Review of Croatian History* 7 (2011), br. 1: 153-200 (ovdje 172), pristup ostvaren 31. 8. 2015., http://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=126623.

ni za tu svoju tvrdnju nudi dokaze, a izvore nalaze uglavnom u stranom tisku. Suočeni s krvavim raspletom jugoslavenske krize i eskalacijom nasilja među nacijama koje su živjele na prostoru bivše Jugoslavije, lakše im je bilo relativizirati krivnju i optužiti za to "drevnu etničku mržnju balkanskih plemena" te izbrisati razliku između žrtve i agresora. Jasno se uočava nerazmjer negativne etikete koja je prilijepljena hrvatskoj vlasti s kvantitetom i kvalitetom njihova istraživanja o "Oluji", čiji su rezultati obično prezentirani u kraćem poglavlju ili u samo nekoliko redaka. Autori poput Silber i Littlea, Haydena, Hudson i Nati-ona u svojim djelima ne razlikuju pojedinačne ratne zločine, kojih je u "Oluji" doduše bilo, od planiranog i sustavnog etničkog čišćenja koje hrvatska vlast nije provela. Isto tako, njihovo pisanje o "Oluji" svodi se na lamentiranje nad sudbinom krajiških Srba i osuđivanje hrvatske vlasti, bez sagledavanja uzroka njihova odlaska, njihova odnosa s Hrvatima, kronologije zbivanja i uzročno-posljedičnih veza. Isto tako, većina se autora ne služi originalnim dokumentima i radovima hrvatskih povjesničara. Autori poput Ramet i Sadkovicha među rijetkima su čiji radovi nisu zaraženi ideologijom i predrasudama i koji pokušavaju objektivno pisati o Domovinskom ratu i "Oluji". S vremenskim odmakom od tih zbivanja i najnovijim saznanjima hrvatskih povjesničara, možda se od zapadnih znanstvenika, u prvom redu povjesničara, možemo nadati nekom znanstvenom tekstu lišenom ideologije, u kojem bi se tematici raspada Jugoslavije, Domovinskoga rata i oslobađanja Hrvatske od okupacije napokon pristupilo kao povijesnim događajima i procesima.

Literatura

Andreopoulos, George J. "Ethnic cleansing". U: *Encyclopædia Britannica* (on-line). Pristup ostvaren 13. 9. 2015. <http://www.britannica.com/topic/ethnic-cleansing>.

Barić, Nikica. "Je li 1995. godine Hrvatska počinila etničko čišćenje Srba?". *Časopis za suvremenu povijest* 36 (2004), br. 2: 441-461. Pristup ostvaren 1. 9. 2015. http://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=1466.

Barić, Nikica. *Srpska pobuna u Hrvatskoj 1990. – 1995.* Zagreb: Goldenmarketing – Tehnička knjiga, 2005.

Cushman, Thomas. "Anthropology and genocide in the Balkans. Analysis of conceptual practices of power". *Anthropological Theory* 4 (2004), br. 1: 5-28. Pristup ostvaren 24. 8. 2015. <http://balkanwitness.glypx.com/Cushman-AntroTheory.pdf>.

Cushman, Thomas. "Response to Hayden and Denich". *Anthropological Theory* 5 (2005), br. 4: 559-564. Pristup ostvaren 24. 8. 2015. <http://balkanwitness.glypx.com/CushmansResponseAnthroTheory.pdf>.

Dr. Franjo Tuđman u Karlovcu (26. 8. 1995.). Pristup ostvaren 13. 9. 2015. <https://www.youtube.com/watch?v=BDBgdU9mCcA>.

Dokić Jović, Jelena; Sjekavica, Marko. "Osvrt na presudu MSKJ-a u predmetu protiv Gotovine i dr. (s obzirom na utvrđivanje činjeničnog konteksta događaja te jedinstvenu sudsku interpretaciju u stvarnoj primjeni međunarodnog humanitarnog prava)", 3. 8. 2012. Pristup ostvaren 3. 9. 2015. http://www.documenta.hr/assets/files/objave/2012%2008/2012.08.03_osvrt.pdf.

"Etničko čišćenje". U: *Hrvatska enciklopedija (on-line)*, Leksikografski zavod "Miroslav Krleža". Pristup ostvaren 13. 10. 2015. <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=18522#top>.

Goldstein, Ivo. *Dvadeset godina samostalne Hrvatske*. Zagreb: Novi Liber, 2010.

Goldstein, Ivo. *Hrvatska 1918. – 2008*. Zagreb: Novi Liber, 2008.

Hayden, Robert M. "Constitutional Nationalism in the Formerly Yugoslav Republics", 1993. Pristup ostvaren 12. 6. 2015. <https://www.ucis.pitt.edu/nceer/pre1998/1993-807-20-4-Hayden.pdf>.

Hayden, Robert M. "Imagined Communities and Real Victims; Self-Determination and Ethnic Cleansing in Yugoslavia". *American Ethnologist* 23 (1996), br. 4: 783-801. Pristup ostvaren 2. 9. 2015. <https://is.muni.cz/el/1490/podzim2014/CZS05/re/Hayden-Imagined-Communities-Real-Victims-AE-1996.pdf>.

Hayden, Robert M. "Schindler's Fate: Genocide, Ethnic Cleansing, and Population Transfers". *Slavic Review* 55 (1996), br. 4: 727-748. Pristup ostvaren 13. 9. 2015. http://www.jstor.org/stable/2501233?seq=1#page_scan_tab_contents.

Hina. "Odlučni u prekidanju patnji Hrvata, jamčimo vam sva prava". *Slobodna Dalmacija (Split)*, 5. 8. 1995., 2.

Hoare, Marko Attila. *Genocide in the former Yugoslavia from the 1940s to the 1990s*. Working Paper Series No. 4. London, Kingston University, 2007. Pristup ostvaren 2. 9. 2015. <http://eprints.kingston.ac.uk/5536/1/Hoare-M-5536.pdf>.

Holbrooke, Richard. *To end a war*. New York: Random House, 1998.

Hudson, Kate. *Breaking a South Slav Dream. The Rise and Fall of Yugoslavia*. London: Sterling, Pluto Press, 2003. Pristup ostvaren 11. 7. 2015. https://athens.indymedia.org/media/old/breaking_the_south_slav_dream__the_rise_and_fall_of_yugoslavia.pdf.

Judah, Tim. *The Serbs: history, myth and the destruction of Yugoslavia*. New Haven: Yale University Press, 2000.

L., M. "Pupovac o Oluji: 'Hrvatska nije imala pravo na etničko čišćenje Srba!'". *Index (Zagreb)*, on-line izdanje, 6. 8. 2013. Pristup ostvaren 31. 8. 2015. <http://www.index.hr/vijesti/clanak/pupovac-o-oluj-i-hrvatska-nije-imala-pravo-na-etnicko%20ciscenje%20srba/693302.aspx>.

Livada, Svetozar. *Etničko čišćenje: ozakonjeni zločin stoljeća*. Zagreb: Euroknjiga, 2006.

Magaš, Branka; Žanić, Ivo. *Rat u Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini 1991. – 1995.* Zagreb; Sarajevo: Naklada Jesenski i Turk; Dani, 1999.

Mann, Michael. *The Dark Side of Democracy. Explaining Ethnic Cleansing.* Cambridge: Cambridge University Press, 2005. Pristup ostvaren 29. 8. 2015. http://www.untag-smd.ac.id/files/Perpustakaan_Digital_1/DEMOCRACY%20The%20Dark%20Side%20of%20Democracy%20Explaining%20Ethnic%20Cleansing.pdf.

Marijan, Davor. *Oluja.* Zagreb: Hrvatski memorijalno-dokumentacijski centar Domovinskog rata, 2007.

Mojzes, Paul. "Ethnic Cleansing in the Balkans. Why did it happen and could it happen again?". *Cicero Foundation Great Debate Paper 13* (2013), br. 4: 1-14. Pristup ostvaren 8. 9. 2015. http://www.cicerofoundation.org/lectures/Paul_Mojzes_Ethnic_Cleansing_In_The_Balkans.pdf.

Naimark, Norman M.; Case, Holly, ur. *Jugoslavija i njeni povjesničari. Razumijevanje balkanskih ratova 1990-ih.* Preveli Krešimir Krnic et al. Zagreb: Srednja Europa, 2005.

Nation, R. Craig. "The Balkan Wars and the International War Convention". U: *Reflections on the Balkan Wars: Ten Years After the Break Up of Yugoslavia*, uredili Jeffrey S. Morton et al., 147-164. New York: Palgrave Macmillan, 2004. Pristup ostvaren 21. 9. 2015. <http://bookfi.org/book/1202014>.

Nation, R. Craig. *War in the Balkans, 1991-2002.* 2003. Pristup ostvaren 30. 7. 2015. <http://www.strategicstudiesinstitute.army.mil/pdffiles/00117.pdf>.

Nazor, Ante. *Velikosrpska agresija na Hrvatsku 1990-ih = Greater-Serbian Aggression on Croatia in the 90s.* Zagreb: Hrvatski memorijalno-dokumentacijski centar Domovinskog rata, 2011.

Owen, David. *Balkan Odyssey.* London: Victor Gollancz, 1995.

Ramet, Sabrina P. "Politics in Croatia since 1990". U: *Croatia since Independence: War, Politics, Society, Foreign Relations*, uredili Sabrina P. Ramet, Konrad Clewig i Reneo Lukić, 31-59. München: Oldenbourg, 2008.

Ramet, Sabrina P. *Balkanski Babilon. Raspad Jugoslavije od Titove smrti do Miloševićeva pada.* Prevele Ines Krauth i Gordana Visković. Zagreb: Alinea, 2005.

Ramet, Sabrina P. *Thinking about Yugoslavia: Scholarly Debate about the Yugoslav Breakup and the Wars in Bosnia and Kosovo.* New York: Cambridge University Press, 2005. Pristup ostvaren 8. 9. 2015. http://assets.cambridge.org/97805218/51510/excerpt/9780521851510_excerpt.pdf.

Sadkovich, James J. "Franjo Tuđman i problem stvaranja hrvatske države". *Časopis za suvremenu povijest* 40 (2008), br. 1: 177-195. Pristup ostvaren 4. 9. 2015. http://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=42903.

Sadkovich, James J. "Patriots, Villains, and Franjo Tuđman". *Review of Croatian History* 2 (2006), br. 1: 257-280. Pristup ostvaren 4. 9. 2015. <http://hrcak.srce.hr/15857>.

Sadkovich, James J. "Postmodernističke – teorijom vođene metodologije, Franjo Tuđman, ratovi u bivšoj Jugoslaviji i povijest". Preveo Jure Krišto. *Pilar. Časopis za društvene i humanističke studije* 6 (2008), br. 2: 23-43. Pristup ostvaren 4. 9. 2015. <http://hrcak.srce.hr/66382>.

Sadkovich, James J. "Truth, History and International Criminal Tribunal for Yugoslavia". *Review of Croatian History* 7 (2011), br. 1: 153-200. Pristup ostvaren 31. 8. 2015. http://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=126623.

Sadkovich, James J. *The US Media and Yugoslavia 1991-1995*. Westport: Praeger, 1998.

Sadkovich, James, J. *Tuđman – prva politička biografija*. Zagreb: Večernji posebni proizvodi, 2010.

Sammary, Catherine. *Yugoslavia Dismembered*. New York: Monthly Review Press, 1995. Pristup ostvaren 19. 9. 2015. [https://kok.memoryoftheworld.org/Catherine%20Samary/Yugoslavia%20Dismembered%20\(20\)/Yugoslavia%20Dismembered%20-%20Catherine%20Samary.pdf](https://kok.memoryoftheworld.org/Catherine%20Samary/Yugoslavia%20Dismembered%20(20)/Yugoslavia%20Dismembered%20-%20Catherine%20Samary.pdf).

Silber, Laura; Little, Allan. *Smrt Jugoslavije*. Prevela Anka Katušić-Balen. Opatija: "Otokar Keršovani", 1996.

Tuđman, Miroslav. *Programiranje istine. Rasprava o preraspodjelama društvenih zaliha znanja*. Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada, 2012.

Whealey, Robert H. "Critique of the Concept of 'Ethnic Cleansing': The case of Yugoslavia". U: *Ethnic Cleansing in Twentieth-Century Europe*, uredili Steven Béla Várdy i T. Hunt Tooley, 428-437. New York: Columbia University Press, 2003. Pristup ostvaren 15. 9. 2015. <http://www.hungarianhistory.com/lib/vardy/vardy.pdf>.

Zimmermann, Warren. *Origins of a catastrophe: Yugoslavia and its destroyers – America's last ambassador tells what happened and why*. New York: Times Books, 1996.

SUMMARY

OPERATION "STORM" IN THE PAPERS OF THE AMERICAN AND BRITISH AUTHORS

The subject of the paper is methodology and conclusions of the scientific and journalist papers of the American and British authors regarding Croatian military-police Operation Storm. Most of the authors that wrote about the break-up of Yugoslavia, Homeland War and operation Storm deals with these topics in a superficial way. They consider the Yugoslav Wars as a result of the so-called "ethnic hatred between the Balkan tribes", which relativizes the guilt for the outbreak of War. A great number of the Western authors, among them Laura Silber and Allan Little, Robert M. Hayden, Kate Hudson and R. Craig Nation, consider that Tuđman wanted a homogeneous nation-state and through the operation Storm Croatian leadership committed ethnic cleansing of the Krajina Serbs. Most of them view the Serbian national minority in Croatia as victims of mistreatment in the course of War in Croatia, which escalated in 1995. They don't consider the political circumstances of the Croatian Operation Storm and the departure of Serbs. The conclusions that support the hypothesis of ethnic cleansing committed by the Croatian leadership, however, are not historically grounded and are a result of insufficient knowledge or an ideological base of the authors of the papers. There are some authors, on the other hand, like Sabrina P. Ramet and James J. Sadkovich who try to be objective when researching and writing about the Homeland War and Operation Storm. One can hope for a true scientific paper from a British or an American author on Homeland War and liberation of the occupied Croatian territories, taking into account primary sources and scientific papers of the Croatian historians.

Key words: Operation "Storm"; Tuđman; Ethnic Cleansing; American and British Authors